

гнучким при доборі, адаптації (за необхідності) та використанні програм розвитку розумових дій. Необхідно, перш за все, активізувати процес сприйняття текстів. По-друге, варто звернути увагу на отримання та обробку інформації під час всіх видів мовленнєвої діяльності. Навчати іншомовного мислення необхідно через оволодіння системою понять (концептів), що виражені іншомовними словами. В процесі навчання для ефективного засвоєння інформації, що міститься у навчальному тексті, особливу увагу слід приділяти її активній смислової переробці, що передбачає формування у суб'єктів навчання концепту адекватного тексту та забезпечує найбільшу продуктивність мисленнєвого процесу.

Перспективи подальших досліджень проблеми, що розглядається, є розробка алгоритму вправ для розвитку мисленнєвої активності суб'єктів навчання під час навчання продуктивного сприйняття та розуміння іншомовних текстів в умовах ВНЗ.

Список використаних джерел

1. Антонов А.В. Сприймання та розуміння тексту. – К.: Товариство "Знання" Української РСР, 1977. – 48 с.
2. Волобуєва О.Ф. Психологічні особливості формування компетенції в читанні іноземною мовою майбутніх офіцерів-прикордонників / О.Ф. Волобуєва // Збірник наукових праць Інституту психології

ім. Г.С. Костюка АПН України / за ред. С.Д. Максименка. – К., 2005. – Т. VII, вип. 6. – С. 75–86.

3. Зимняя И.А. Компетенция и компетентность в контексте компетентностного подхода в образовании // Иностранные языки в школе, № 6. – 2012. – С. 2-10.

4. Концепція тесту для виявлення здібностей вступників до вищих навчальних закладів України, затверджена Колегією МОН України // Освіта і управління. – Т.12. – №№ 3-4. – 2009. – С. 83-109.

5. Клычкова З.И. Психологические особенности обучения чтению на иностранном языке: Пособие для учителя. – 2-е изд., испр. – М.: Просвещение, 1983. – 207 с.

6. Психологічна енциклопедія // Автор-упорядник О.М. Степанов. – К.: "Академвидав", 2006. – 424 с.

7. Смульсон М.Л. Интеллектуальный розвиток як мета дистанційного навчання [Електронний ресурс] / М.Л. Смульсон // Технології розвитку інтелекту : Електронний фаховий журнал Лабораторії нових інформаційних технологій навчання. – Том 1. – №2. – 2011. – Режим доступу: http://psytir.org.ua/index.php/technology_intellect_develop/article/view/45 – Заголовок з екрану.

8. Чепелева Н.В. Психологічні механізми створення діалогічного навчального тексту [Електронний ресурс] / Н. В. Чепелева // Технології розвитку інтелекту : електронний фаховий журнал Лабораторії нових інформаційних технологій навчання. – Том 1. – № 1. – 2011. – Режим доступу: http://psytir.org.ua/index.php/technology_intellect_develop/article/view/25 – Заголовок з екрану.

9. Чистякова Г.Д. Формирования предметного кода как основы понимания текста. // Вопросы психологии. – № 4. – 1981. – С. 50-59.

10. Elliot N.S. Education Psychology: Effective Teaching, Effective Learning / Elliot Stephen N., Krtochwill Thomas R., Cook Jan Littlefield, Travers John F. – Third Edition, Mc Grow-Hill Higher Education, the USA, 2000. – 631 p.

Надійшла до редколегії 17.06.15

Е. Волобуєва, д-р психол. наук, проф.

Национальная академия Государственной пограничной службы Украины имени Б. Хмельницкого, Хмельницкий

ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ ВОСПРИЯТИЯ И ПОНИМАНИЯ ТЕКСТОВ ИНОСТРАННЫМ ЯЗЫКОМ

В статье анализируются психологические особенности восприятия и понимания текстов иностранным языком субъектами учебы в высшем учебном заведении. Определены пути совершенствования обучения иностранному языку в этом аспекте.

Ключевые слова: восприятие, понимание, текст иностранным языком, субъект учебы, пути совершенствования.

O.Volobuieva, Doctor of Sciences in Psychology, Professor

Bogdan Khmelnytskyi National Academy of the State Border Guard Service of Ukraine

PSYCHOLOGICAL PECULIARITIES OF PERCEPTION AND COMPREHENSION OF TEXTS IN A FOREIGN LANGUAGE

The article deals with the analysis of the peculiarities of perception and comprehension of texts in a foreign language by students at higher educational establishment. Directions to improvement teaching of foreign language in this aspect have been determined.

Keywords: perception, comprehension, text in a foreign language, student, directions to improvement.

УДК 159.922:355.21

М. Кузьменко, канд. психол. наук

С. Гришин, канд. техн. наук

В. Малюга, канд. іст. наук

Науково-методичний центр кадрової політики Міністерства оборони України, Київ

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПСИХОЛОГІЧНОГО ВИВЧЕННЯ ВІЙСЬКОВОЗОВ'ЯЗАНИХ ДЛЯ ПРОХОДЖЕННЯ ВІЙСЬКОВОЇ СЛУЖБИ ЗА ПРИЗОВОМ НА ПОСАДАХ ОСІБ ОФІЦЕРСЬКОГО СКЛАДУ

У статті розглядаються актуальні проблеми психологічного вивчення військовозов'язаних для проходження військової служби за призовом на посадах осіб офіцерського складу. Встановлено, що внаслідок змін підготовки та застосування військ трансформуються вимоги, що висуваються до особистості військовослужбовців. Заходи психологічного вивчення військовозов'язаних спрямовані на виявлення особливостей, що сприяють успішній військово-професійній діяльності. Необхідність добору та перевірки адекватного методичного інструментарію складає перспективи подальших досліджень

Ключові слова: психологічне вивчення, професійно-психологічний відбір, військовозов'язані, психодіагностика.

Постановка проблеми. Військова служба в лавах Збройних Сил України (ЗС України) має свою специфіку, яка передбачає наявність у військового фахівця комплексу особистісних властивостей і індивідуальних якостей, відмінних від тих, які повинен мати звичайний цивільний фахівець. Особливої актуальності ці властивості набувають у сучасних суспільно-політичних умовах, що склалися у нашій державі. Участь особового

складу в антитерористичній операції, ведення бойових дій проти регулярних підрозділів агресора, незаконних озброєних формувань висувають підвищені вимоги до психологічного вивчення (ПВ) та професійно-психологічного відбору (ППВ) військовослужбовців до діючих підрозділів Збройних Сил України.

Особливо важливим у цьому контексті стає якісне проведення заходів ППВ серед військовозов'язаних,

© Кузьменко М., Гришин С., Малюга В., 2015

мобілізованих до ЗС України, які плануються до призначення на офіцерські посади, оскільки, як свідчить попередній досвід, саме від індивідуально-психологічних якостей, професіоналізму та майстерності керівної ланки військових частин та підрозділів у переважній більшості залежить успіх ведення бойових дій, а в кінцевому підсумку і перемога у війні.

Досвід проведення заходів часткових мобілізацій підтвердили важливість здійснення заходів ПВ та ППВ на різних етапах соціально-психологічного супроводу. Вдосконалення проведення цієї процедури у ЗС України потребує, в першу чергу, обґрунтування теоретичних та методичних основ ПВ військовозобов'язаних для проходження військової служби за призовом на посадах осіб офіцерського складу. Тому, з метою вирішення цього завдання необхідно здійснити аналіз актуальних проблем в контексті ПВ та ППВ осіб для проходження військової служби, нормативно-правових документів, що регламентують проведення цих заходів у Збройних Силах України, а також вивчити досвід щодо вирішення цих завдань, накопичений у збройних силах провідних країн світу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На думку сучасних науковців, в цілому, поява ППВ значною мірою була обумовлена наявністю двох груп факторів. Перша група пов'язана з намаганнями отримати максимальний прибуток при найменших витратах. Інша – з наявністю певних відмінностей між людьми, які значною мірою визначають ймовірність успішної професійної діяльності в конкретній сфері людської праці [13, с. 63]. Ідею, що не усі люди можуть активно пристосовуватися до професійної діяльності, активно розвивав К. Гуревич. У загальному вигляді він розподіляв професії в залежності від типу придатності кандидатів на перший та другий тип. Професії першого типу висувають такі вимоги, котрі можуть задовольнити люди, які володіють спеціальними індивідуальними рисами. Вимоги професій другого типу до людини такі, що з ними може впоратися будь-яка пересічна людина. На думку вченого, різницю між двома типами професій можна практично звести до єдиної ознаки. До одних професій активно пристосовується будь-яка людина, до інших – лише деякі люди (абсолютна придатність). За тривалих або надмірних навантажень збереження стійкості робочих параметрів здійснюється за рахунок зміни психофізіологічних функцій. Кожен індивід надійний лише в певній обстановці. Як вже зазначалося раніше, професійна придатність у її індивідуальних варіаціях становить основу надійності. Надійний кожен, але лише в міру своїх можливостей [4].

Професійна придатність до конкретної трудової діяльності відображає особливості процесу вибору, визначення майбутньої професії на основі діагностики й прогнозування можливостей людини успішно нею оволодіти й ефективно працювати, а також розвитку комплексу професійно важливих якостей, тобто формування професіонала. Однієї з найважливіших завдань процедури діагностики й прогнозування професійної придатності є визначення того, на що вона (процедура) повинна бути спрямована, та виявлення того, на який контингент вона повинна бути орієнтована. Проведення заходів ППВ передбачає психологічне діагностування (вимірювання) властивостей особистості. Психодіагностика як теоретична дисципліна розглядає закономірності винесення валідних і надійних діагностичних суджень, за допомогою яких здійснюється перехід від ознак або індикаторів, певних психічних якостей, структур, станів або процесів до наявності й/або вираженості цих психологічних змінних в об'єкті дослідження.

Практичним завданням психодіагностики є розробка методів реєстрації якостей, індикаторів, перевірка надійності й валідності діючих методик, створення процедур інтерпретації отримуваних даних тощо.

В результаті досліджень на основі стандартизації та валідації низки методичних прийомів розроблялися критерії оцінки ступеня індивідуально-психологічних відмінностей між кандидатами, обґрунтовувалися інтегральні показники оцінки рівня професійної придатності. У 1964 році психологічний відбір був офіційно введений в якості обов'язкової процедури комплектування авіаційних училищ ВПС. Спочатку він проводився в училищах винищувальної авіації, а потім, у міру розробки методик, показників і нормативів оцінки профпридатності, і в бомбардувальних, транспортних, вертолітних, штурманських училищах. Впровадження ППВ в училища дозволило виявити до 12–15% кандидатів, нездатних до льотного навчання, зменшити загальну чисельність курсантів, які відраховуються на 8–10%, знизити відрахування з льотної неуспішності на 25%, підвищити успішність на 0,5–1,0 бала [10; 17]. Серед вітчизняних вчених дослідженнями проблем ПВ людини, психологічної діагностики професійної придатності та ППВ в наш час активно займалися М. Макаренко, М. Корольчук, В. Крайнюк та інші [5; 9; 12]. М. Макаренко розробляв основи професійного відбору військових спеціалістів (зокрема операторського профілю). Він виокремлював наступні види відбору: медичний, освітній, соціально-психологічний, психофізіологічний [11; 12]. Він зазначає, що професійний відбір являє собою систему заходів, які дозволяють виявляти осіб, котрі за своїми індивідуальними якостями найбільш придатні до навчання й подальшої професійної діяльності за конкретною спеціальністю [12, с. 5].

М. Корольчук, В. Крайнюк досліджували проблеми професійної придатності в системі "людина – техніка – середовище" [7]. У своїй праці "Теорія і практика професійного психологічного відбору" поряд із теоретичними й організаційно-методичними проблемами ППВ науковці роблять акцент на його практичних засадах з методичними рекомендаціями, у яких на конкретних прикладах показують технологію визначення і обґрунтування інформативних методик дослідження критеріїв і механізмів прогнозу успішного навчання та професійної діяльності майбутніх фахівців. Праця містить також методичні рекомендації з профвідбору, методики психологічної діагностики професійно важливих якостей тощо [8].

Першим з вітчизняних авторів ґрунтовного дослідження основ психологічної діагностики є Л. Бурлачук. У своїй роботі "Психодіагностика особистості: понятійний апарат та методи дослідження" він здійснив глибокий аналіз стану розвитку проблеми психологічної діагностики з її характерним понятійним апаратом та методиками [2; 3].

У Військовому інституті Київського національного університету імені Тараса Шевченка досліджувалися проблеми ПВ. Крім того, колективом науковців цього ВНП ВНЗ видано у двох частинах навчальний посібник "Практикум військової психології" [1]. З метою ПВ особистості військовослужбовця автори даного посібника пропонують низку психодіагностичних методик, використання яких спрямоване на: складання характеристики особистості; вивчення особливостей розвитку психічних пізнавальних процесів особистості; вивчення мотиваційної сфери та спрямованості особистості; визначення темпераментальних властивостей особистості; вивчення індивідуально-психологічних особливостей особистості; психодіагностику акцентуацій характеру військо-

вослужбовців; вивчення інтелектуальних здібностей військовослужбовців; вивчення психічних станів військовослужбовців в умовах військової служби, вивчення соціально-психологічних явищ у підрозділі; психодіагностику емпатії у військовослужбовців; психодіагностику комунікативних здібностей військовослужбовців у підрозділі; психопрофілактику міжособистісних конфліктів у підрозділі; оптимізацію міжособистісної взаємодії у підрозділі; вивчення адаптивних та регуляційних можливостей військовослужбовців підрозділу; діагностику та психопрофілактику відхильної поведінки військовослужбовців у підрозділі [1]. Слід зазначити, що цінність даного посібника в аспекті вирішення завдань ППВ осіб для проходження військової служби, особливо в умовах проведення мобілізації, полягає у тому, що крім методик, запропонованих для психологічного вивчення особистості військовослужбовця, в його другій частині наводяться й психологічні портрети осіб, схильних до вживання алкогольних напоїв, наркотиків, осіб із девіантною поведінкою та схильних до самогубства.

Основним документом на сьогоднішній день, що визначає порядок організації та проведення заходів ППВ громадян, які призиваються (приймаються) на військову службу у ЗС України, та регламентує діяльність посадових осіб, які здійснюють заходи військово-професійного відбору, добору та психологічного забезпечення є "Інструкція з організації професійно-психологічного відбору у Збройних Силах України" (далі – Інструкція), затверджена наказом Міністерства оборони України від 10 грудня 2014 року № 883 [14]. У першому розділі "Загальні положення" Інструкції поняття ППВ у ЗС України надається як "комплекс заходів, спрямованих на забезпечення відбору громадян, які призиваються (приймаються) на військову службу, і військовослужбовців з професійно важливими якостями, що відповідають вимогам військово-професійної діяльності" та наголошується на тому, що "професійно-психологічний відбір є початковим етапом соціально-психологічного супроводу військової служби у Збройних Силах України".

Мета статті розгляд актуальних проблем психологічного вивчення військовозобов'язаних для проходження військової служби за призовом на посадах осіб офіцерського складу.

Викладення основного матеріалу дослідження. У сучасних ЗС України питанням ПВ та ППВ осіб для проходження військової служби й розподілу їх за спеціальностями приділяється значна увага. Це пов'язано: по-перше, з наявністю особливих вимог до військових фахівців, до їх особистісних психічних і психофізіологічних властивостей та індивідуальних якостей, що обумовлені своєрідними умовами військової служби й навчання, великою складністю, небезпекою й відповідальністю професійної діяльності; по-друге, необхідністю формування згуртованих, психологічно стійких військових колективів (підрозділів); по-третє, залежністю ефективного виконання військовослужбовцями своїх функціональних обов'язків на посадах призначення від рівня сформованості у них військово-професійної компетентності, необхідних психічних і психофізіологічних властивостей, індивідуальних та професійно-важливих якостей і, по-четверте, з необхідністю прогнозування подальшої успішності професійної діяльності військовослужбовців при вирішенні питань їх просування по службі, кар'єрного зростання.

Психіка людини вивчається з різних точок зору. Спільність предмету аналізу робить психологію та психіатрію майже нерозривною. Пункт 1.2 Розділу II Положення про військово-лікарську експертизу в Збройних Си-

лах України, затвердженого наказом Міністерства оборони України від 14.08.2008 № 402 містить таке: "Постанови ВЛК приймаються на підставі Розкладу хвороб, станів та фізичних вад, що визначають ступінь придатності до військової служби. ... Розклад хвороб розроблений відповідно до вимог Міжнародної статистичної класифікації хвороб та споріднених проблем охорони здоров'я 10-го перегляду (далі – МКХ-10)" [15]. Варто нагадати, що окремі психодіагностичні тести проходили валідацію на клінічних вибірках і можуть використовуватися у психіатричній практиці. Але, специфіка та умови виконання сучасними ЗС України своїх завдань вимагає суттєвого перегляду або емпіричної перевірки критеріїв та показників ПВ. За основу повинне братися успішне, надійне, ефективне виконання поставлених завдань.

Ще однією проблемою ПВ є готовність військовослужбовців та військовозобов'язаних до діяльності у складі підрозділів, як одного із важливих факторів, що впливає на ефективність виконання особовим складом ЗС України завдань за призначенням. Тут проблема готовності постає як внутрішній (ментальний) компонент стану, що характеризує наявність бажання чи системи цінностей (мотивів) виконання діяльності. Перспективним вважаємо досвід вивчення психологічної готовності військовослужбовців до діяльності у складі миротворчих підрозділів. У методичному посібнику "Діагностування психологічної готовності військовослужбовців військової служби за контрактом до діяльності у складі миротворчих підрозділів" визначається її зміст, складові та критерії, проаналізовано психодіагностичне забезпечення, яке може бути використане для діагностування такої готовності, а також викладено загальний алгоритм дослідження щодо практичної апробації зазначеного психодіагностичного інструментарію. Крім того, посібник містить кількісні та якісні рівні діагностичних показників тривалої та короткочасної психологічної готовності військовослужбовців до миротворчої діяльності, формули та приклади інтегральної оцінки вказаних видів готовності, а також практичні рекомендації щодо їх діагностування [6]. Безпосереднє застосування викладених підходів можливе тільки після практичних заходів апробації в нових умовах та задачах.

За останній час діяльність ЗС України значно змінилася в питаннях, що стосуються їх підготовки та застосування. Зазнають зміни й вимоги до особистості військовослужбовців та військовозобов'язаних. Принциповою відмінністю цих категорій вважаємо відсутність системної бойової підготовки в останніх. Крім того, практична відсутність проведення заходів соціально-психологічного супроводу та індивідуально-виховної роботи призводить до відсутності інформації щодо результатів ПВ. Тривалий час перебування в запасі без здійснення заходів психодіагностики знижує інформованість посадових осіб, що здійснюють облік такого особового складу та беруть участь у проведенні заходів призову.

Слід зазначити, що ведення активних бойових дій сприяє набуттю реального досвіду та може спричиняти психотравматизацію особистості. Таким чином, однією з актуальних проблем стає своєчасне реагування на виклики з метою трансформації окремих процесів. Розробки потребують складові системи ПВ. Одним із перших питань (після методичного забезпечення) виникає питання процедури та виконавців. Адаже, відсутність штатних фахівців у військових комісаріатах призводить до відсутності безпосередніх виконавців. На певних етапах такі завдання виконували цивільні психологи, що залучалися до роботи у військових комісаріатах.

У зв'язку з виходом нового наказу з ППВ [14] ПВ військово-зобов'язаних відбувається за "Тимчасовими методичними рекомендаціями щодо організації та проведення професійно-психологічного відбору громадян України, які призиваються або приймаються на військову службу, військово-зобов'язаних, які приймаються для комплектування посад за відповідними військово-обліковими спеціальностями під час проведення мобілізації", які затверджені першим заступником начальника Генерального штабу ЗС України. У зазначених Методичних рекомендаціях наголошується на тому, що "особливу увагу під час ППВ слід приділити питанням виявлення ознак алкоголізації кандидата", наводиться чіткий перелік цих ознак та зазначається, що "у разі наявності зазначених ознак, рекомендується вивести кандидату негативний висновок". Таким чином, психолога наділяють певними "правами" виявляти симптоматику (ознаки) цілком медичного діагнозу МКХ-10 "Розлади психіки та поведінки внаслідок вживання психоактивних речовин".

Іншим керівним документом з питань ППВ, положення якого представляють певну цінність для аналізу в рамках нашого дослідження, є "Інструкція з організації та проведення професійного психологічного відбору кандидатів на навчання у вищих військових навчальних закладах та військових навчальних підрозділах", затверджена наказом Міністра оборони України від 09.07.2009 р. № 355 [16]. Оцінка індивідуальних психологічних якостей вступників включає: оцінку військово-мотиваційної спрямованості особистості; оцінку рівня нервово-психічної стійкості; оцінку професійної придатності до успішного навчання у ВВНЗ та ВНП ВНЗ і оволодіння відповідною військовою спеціальністю. Враховуючи ризиконебезпечність та екстремальність умов військової діяльності одним із ключових критеріїв, що вивчається у процесі ПВ є оцінка рівня нервово-психічної стійкості особистості (НПС). НПС визначає ступінь стійкості психіки до стресів, що виникають як наслідок високого навчального, морально-психологічного і фізичного навантаження, надійності дій у складних умовах військово-професійної діяльності. Це дозволяє в процесі ППВ виявити осіб, у яких фіксуються прояви негативних властивостей психіки у структурі особистості, як-то: слабка, інертна нервова система; висока тривожність та емоційна нестійкість; значна залежність від неформальних лідерів та обставин; схильність до асоціальних вчинків, недисциплінованості, до вживання алкоголю та наркотичних засобів. Оцінка рівня НПС особистості узагальнює комплекс кількісних та якісних оцінок нервово-психічної діяльності, емоційно-вольових особливостей, психофізіологічних властивостей та індивідуальних якостей. НПС особистості з урахуванням компенсаторних властивостей трактується як рівень загальних адаптивних можливостей особистості – уміння досягати адаптації в широкому діапазоні зовнішніх умов і обставин, які постійно змінюються. Це підтверджує наявність тісного взаємозв'язку цих конструктів, як таких, що можуть застосовуватися на етапах ППВ.

Оцінка професійної придатності до успішного оволодіння відповідною військовою спеціальністю та виконанню відповідних їй функціональних обов'язків узагальнює методики дослідження таких психічних пізнавальних процесів: відчуття, сприймання, пам'ять, мислення, увага, увага. Оцінка професійної придатності визначається на основі оцінок рівня розвитку пізнавальних процесів, які мають найбільше значення для успішної професійної діяльності військових спеціалістів, а саме – пам'яті, уваги, мислення. Саме тому, практичні зусилля мають бути спрямовані на їх стандартизацію та

емпіричну перевірку в умовах військово-професійної діяльності, що постійно змінюється.

Висновки з даного дослідження. Таким чином, проведений аналіз наукової літератури свідчить, що у психологічній науці значну увагу приділено дослідженню різноманітних аспектів проблеми ПВ людини, психологічної діагностики її професійної придатності (ППВ) до різних видів діяльності, у тому числі й до військової служби. При цьому, у сучасній психології ППВ відбір найчастіше розглядається як один із структурних елементів психології праці. У наукових працях достатньо широко висвітлені питання теорії індивідуальних відмінностей; соціально-біологічної сутності людини і співвідношення його вроджених і набутих якостей; властивості особистості, що формують професійні здібності; значення властивостей нервової системи та їх прояви у професійній діяльності; проблеми надійності та валідності тестів, що пропонуються для ПВ особистості людини, і багато ін. Проте, дослідженням проблем ПВ військово-зобов'язаних для проходження військової служби на посадах осіб офіцерського складу не приділялося окремої уваги з боку науковців. Відсутність системного підходу до ПВ офіцерів, як тих, хто перебуває на дійсній військовій службі, так і тих, хто перебуває в запасі негативно впливає на забезпечення готовності до виконання завдань за призначенням.

Перспективи подальших досліджень. Подальші наукові дослідження варто спрямувати на аналіз та обґрунтування сучасних методичних підходів до ПВ військовослужбовців для проходження військової служби на посадах осіб офіцерського складу в контексті їх динамічного вивчення. Особлива увага має звертатися на процедури психометричної перевірки інструментарію та реагування на необхідність розробки нового. З метою забезпечення автоматизації процесу ПВ передбачається розробка та апробація програмного забезпечення, що зменшить час обробки результатів та має перспективи створення віддаленого доступу при проведенні заходів ППВ.

Список використаних джерел

1. Балашова С.П. Практикум військової психології: Навчальний посібник. / Балашова С.П., Васильєв С.П., Дубровинський Г.Р. // Частина 2. – К.: ВПЦ "Київський університет", 2013. – 172 с.
2. Бурлачук Л.Ф. Психодіагностика личности: понятийный аппарат и методы исследования: автореф. дисс. ... д-ра психол. наук: 19.00.01 / Л.Ф. Бурлачук. – Киев, 1989. – 38 с.
3. Бурлачук Л.Ф. Психодіагностика: Учебник для вузов / Л.Ф. Бурлачук. 2-е изд. – СПб.: Питер, 2008. – 384 с.
4. Гуревич К.М. Профессиональная пригодность и основные свойства нервной системы / К.М. Гуревич. – М.: Наука, 1970.
5. Крайнюк В.М. Психологічні особливості проявів тривожності і агресивності у юнаків призовного віку / В.М. Крайнюк // Автореф. дис... канд. психол. наук. – К., 1999. – 18 с.
6. Кохун О.М. Діагностування психологічної готовності військовослужбовців військової служби за контрактом до діяльності у складі миротворчих підрозділів: Методичний посібник / Кохун О.М., Пішко І.О., Лозинська Н.С., Копаниця О.В. // – К.: НДЦ ГП ЗСУ, 2011. – 153 с.
7. Корольчук М.С. Психофізіологія діяльності. Підручник для студентів вищих навчальних закладів. / М.С. Корольчук. – К.: Ельга, Ніка-Центр, 2003. – 400 с.
8. Корольчук М.С. Теорія і практика професійного психологічного відбору / М.С. Корольчук, В.М. Крайнюк. – К.: Ніка-Центр, 2006. – 536 с.
9. Корольчук М.С. Актуальні проблеми психофізіології професійної діяльності військових спеціалістів / М.С. Корольчук. – К.: КВГІ, 1996. – 144 с.
10. Ломов Б.Ф. Основы инженерной психологии: учебник для технических вузов / Б.Ф. Ломов // 2-е изд. доп. и перераб. – М.: Высш. школа, 1986. – 448 с.
11. Макаренко М.В. Основы професійного відбору військових спеціалістів та методики вивчення індивідуальних психофізіологічних відмінностей між людьми / М.В. Макаренко. – К.: Ін-т фізіології ім. О.О. Богомольця НАН України, Науково-дослідний центр гуманітарних проблем Збройних Сил України, 2006. – 395 с.
12. Макаренко М.В. Теоретические основы и методики профессионального психофизиологического отбора военных специалистов / М.В. Макаренко. – К., 1996. – 336 с.

13. Маклаков А.Г. Профессиональный психологический отбор персонала. Теория и практика: Учебник для вузов / А.Г. Маклаков. – СПб.: Питер, 2008. – 480 с.

14. Наказ Міністерства оборони України від 10 грудня 2014 року № 883 "Про затвердження Інструкції з організації професійно-психологічного відбору у Збройних Силах України" [Електронний ресурс] . – Режим доступу:

15. Наказ Міністерства оборони України від 14.08.2008 р. № 402 "Про затвердження Положення про військово-лікарську експертизу в Збройних Силах України". Про затвердження Інструкції з організації та проведення професійного психологічного відбору кандидатів на навчання у вищих військових навчальних закладах та військових навчальних під-

розділах вищих навчальних закладів [Електронний ресурс] . – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0893-09/conv>

16. Наказ Міністерства оборони України від 09.07.2009 р. № 355 "Про затвердження Інструкції з організації та проведення професійного психологічного відбору кандидатів на навчання у вищих військових навчальних закладах та військових навчальних підрозділах вищих навчальних закладів [Електронний ресурс] / Наказ Міністра оборони України – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0893-09/conv>

17. Платонов К.К. Психология труда / К.К. Платонов. – М.: Профиздат, 1979. – 216 с.

Надійшла до редколегії 07.07.15

М. Кузьменко, канд. психол. наук

С. Гришин, канд. техн. наук

В. Малуґа, канд. ист. наук

Научно-методический центр кадровой политики Министерства обороны Украины, Киев

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ПСИХОЛОГИЧЕСКОГО ИЗУЧЕНИЯ ВОЕННООБЯЗАННЫХ ДЛЯ ПРОХОЖДЕНИЯ ВОЕННОЙ СЛУЖБЫ ПО ПРИЗЫВУ НА ДОЛЖНОСТЯХ ЛИЦ ОФИЦЕРСКОГО СОСТАВА

В статье рассматриваются актуальные проблемы психологического изучения военнообязанных для прохождения военной службы по призыву на должностях лиц офицерского состава. Установлено, что вследствие изменений подготовки и применения войск трансформируются требования, которые выдвигаются к личности военнослужащих. Мероприятия психологического изучения военнообязанных направлены на выявление особенностей, которые благоприятствуют успешной военно-профессиональной деятельности. Необходимость отбора и проверки адекватного методического инструментария составляет перспективы дальнейших исследований.

Ключевые слова: психологическое изучение, профессионально-психологический отбор, военнообязанные, психодиагностика.

M. Kuzmenko, PhD in Psychology

S. Hryshyn, PhD in Science

V. Maliuha, PhD in History

Scientific and Methodological Centre for Personnel Policy of the Ministry of Defense of Ukraine, Kyiv

CURRENT ISSUES OF PSYCHOLOGICAL EXAMINATION OF BOUNDS TO MILITARY SERVICE ON THE POSITIONS OF OFFICERS

The article deals with current issues of the psychological examination of bounds to military service on the positions of officers. It was found out that due to changes in training and use of troops, requirements to servicemen change. Psychological study of the bounds to military service is aimed at identifying features that lead to a successful military professional activity. The need to select and test adequate methodological tools constitutes the prospects for future research.

Keywords: psychological study, professional psychological selection, bound to military service, psychological testing.

УДК 159.99

Н. Мась, канд. психол. наук

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ

СТРУКТУРА ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ВІЙСЬКОВИХ ПСИХОЛОГІВ

У контексті проблем компетентного підходу у вищій освіті в Україні здійснено аналіз наукових підходів щодо структури професійної компетентності та визначено структуру професійної компетентності майбутніх військових психологів. Головними структурними елементами у структурі професійної компетентності майбутніх військових психологів є такі компоненти як: мотиваційний, когнітивний, етично-професійний та особистісно-регуляторний.

Ключові слова: професійна компетентність, структура компетентності майбутніх військових психологів.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Запровадження нової системи оцінювання навчальних досягнень студентів вивело компетентісний підхід на якісно новий щабель розвитку відповідно до європейських освітніх стандартів і зумовило переведення компетентісної ідеї на рівень обов'язкової нормативної реалізації. Проблема формування професійної компетентності поєднує у собі багато значних та вагомих питань, характерних для реформування системи військової освіти на сучасному етапі, де компетентісний підхід стає дедалі актуальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасній науці багато підходів до розуміння структури професійної компетентності особистості. Так, І.Зимня, аналізуючи структуру компетентності включає наступні характеристики (компоненти): готовність до прояву компетентності (мотиваційний компонент) як мобілізація суб'єктивних сил та засобів; володіння знаннями змісту компетентності (когнітивний компонент); досвід прояву компетентності в різноманітних нестандартних ситуаціях; ставлення до змісту компетентності та її

предмету; емоційно-вольова регуляція процесу і результату прояву компетентності [1].

М. Розова виокремлює три аспекти, які є характерними для структури моделі професійної компетентності: перший – змістовний, який передбачає адекватне осмислення ситуації в дещо узагальненому контексті культури, тобто в контексті усталених зразків розуміння, ставлення, оцінки, притаманних для певної культури; другий – проблемно-практичний, наявністю якого забезпечується розпізнавання ситуації, її аналіз, що, як відомо, сприяє адекватному цілепокладанню й ефективному досягненню мети шляхом розв'язання низки завдань з дотриманням норм у конкретній ситуації; третій – комунікативний, який фокусує увагу на доцільності забезпечення адекватного спілкування у певних ситуаціях, а саме з культурним і полікультурним контекстами, а також необхідності неухильного визнання дотичних культурних зразків спілкування і взаємодії.

М. Забрудський вважає, що в структурі моделі професійної компетентності обов'язковими є такі складові: мотиваційна; пізнавальна (професійно значущі знання);